

Хоменко Марія,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальність 013 Початкова освіта,
Житомирський державний університет імені Івана Франка.

науковий керівник: **Бірук Наталія,**
кандидат педагогічних наук, доцент,
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ДУХОВНО-МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Україна на сучасному етапі проходить зміни в різних сферах суспільства. Освітній простір не є винятком. Перехід до НУШ – Нової української школи, - це ключова реформа освіти. Ця трансформація школи спрямована на те, щоб учням було максимально приємно, корисно та комфортно навчатись у школі, а отримані знання діти могли застосувати в повсякденному житті. Вчителі Нової української школи сприяють розвитку критичного мислення учнів, вчать висловлювати власну думку, бути патріотом своєї країни та відповідальним громадянином. У класах панує атмосфера співпраці та доброзичливого ставлення між учнями, вчителями та батьками.

Одним з провідних мотивів Нової української школи є її духовно-моральне виховання учнів початкової ланки. Цей аспект прописаний в Державному стандарті початкової освіти, і передбачає усвідомлення прийняття учнями моральних норм та національних цінностей [3]. Метою вчителя початкових класів НУШ є підготовка свідомих громадян своєї держави, здатних об'єктивно оцінити ситуацію та впроваджувати власну діяльність відповідно до інтересів соціуму; це напряду пов'язано з організацією освітнього простору таким чином, щоб надати правильні духовно-моральні установки особистості молодшого школяра.

Питання духовно-морального виховання учнів є актуальним віддавна. Багато видатних педагогів та психологів досліджували цю проблему, зокрема, К. Ушинський, Я. Коменський, Дж. Локк, І. Гербарт, Ш. Амонашвілі, В. Сухомлинський, Г. Сковорода, І. Бех, А. Богуш,

О. Вишневський, С. Яремчук та багато інших.

К. Ушинських стверджував, що основа виховання дитини – духовно-моральна складова. І. Бех у своїх працях зазначав, що «духовність передбачає вихід за межі егоїстичних інтересів, особистої користі й зосередженість на моральній культурі людства» [1: 34]. С. Яремчук стверджує, що духовність та мораль пов'язані з працею; наслідуючи думку генія Г. Сковороди, додає, що саме праця сприяє саморозвитку та допомагає зберегти людяність [8: 397-404]. На думку С. Ярмусь, духовно-моральне виховання підносить людину до ідеалу добра, облагороджує [9: 76]. А. Богуш вважає, що духовність – «своєрідний інтелектуально-чуттєвий, емоційний стан особистості, що виявляється в позитивній поведінці й діяльності людини та характеризує цілісність її як особистості» [2: 18-23].

Отже, підсумовуючи вищесказане, можемо зробити висновок, що морально-духовне виховання пов'язане з моральною культурою та духовними цінностями народу.

Загалом духовно-моральне виховання учнів Нової української школи є одним з головних завдань сучасної системи освіти, тому що це важливий компонент соціального плану. Духовно-моральне виховання – це системний, складний, багаторівневий процес.

Розглянемо Концепцію Нової української школи. Згідно положень Концепції, духовно-моральне виховання повинне забезпечити:

- зміцнення моральності, яка заснована на свободі, волі та внутрішній установці особистості діяти по своїй совісті;
- формування моралі як усвідомленої необхідності певної поведінки, що ґрунтується на уявленнях суспільства про добро і зло;
- розвиток совісті як моральної самосвідомості особистості, здатності формулювати свої власні моральні обов'язки, а також здійснювати моральний самоконтроль і надавати моральну оцінку власним вчинкам і вчинкам оточуючих;
- здатність до самостійних вчинків, які ґрунтуються на основі морального вибору і готовності брати відповідальність за їх результати;
- усвідомлення цінності інших людей і цінність людського життя [5: 18-19].

Визначимо поняття духовно-морального виховання. У

філософському розумінні – це «виховна діяльність школи і сім'ї, що має на меті формування стійких моральних якостей, потреб, почуттів, навичок, звичок поведінки на основі засвоєння ідеалів, норм і принципів моралі, участь у практичній діяльності» [7: 27].

Згідно педагогічного словника С. Гончаренка, духовно-моральне виховання – це «цілеспрямований і систематичний вплив на свідомість, почуття й поведінку вихованців з метою формування в них моральних якостей, що відповідають вимогам суспільної моралі» [3: 115].

Духовно-моральне виховання – процес творчий, систематичний та безперервний, вчителі можуть коригувати засоби морального виховання та його зміст з метою вдосконалення.

Ознакою духовно-морального виховання є його концентрична побудова [1: 27-33]: спочатку постановка і вирішення завдань елементарного рівня, а потім завдання ускладнюються; при цьому важливо враховувати вікові та психологічні особливості учнів.

В. Сухомлинський, видатний український педагог та письменник, наголошував, що духовно-моральні переконання людини закладаються з дитинства, з понять про добро та зло на основі наочних прикладів, при цьому моральний сенс того, що спостерігає і робить дитина, стає очевидним [6: 20-22]

Важливо зауважити, що головним завданням духовно-морального виховання в НУШ є перетворення вимог суспільства у внутрішні рушійні стимули учня – почуття обов'язку, честь, совість, гідність, добро, чуйність, людяність тощо.

Освіта в сучасному розумінні шукає нові підходи до розв'язання задач в умовах життєвих реалій. Духовно-моральне виховання націлене на формування гармонійної, духовно багатой, розвиненої особистості, чільне місце в душі якої належить рідній державі, повазі до її людей, гордості за свою країну, патріотизму. Учитель, як приклад, повинен творити культуру моральних відносин, спілкування, ставлення до Батьківщини та людей в соціумі. У системі моральних відносин з учнями та їх батьками повинна панувати атмосфера взаєморозуміння, взаємоповаги, шанобливого ставлення, підтримки.

На нашу думку, ефективність духовно-морального виховання залежить не лише від навчального закладу, але й від взаємодії між

школою та сім'ями учнів. Батьки можуть долучитися до позакласних заходів, організованих учителями чи адміністрацією школи (до свят, спортивних змагань, екскурсій, поїздок і т.д.). Такі заходи сприяють налагодженню тристороннього контакту: учні, батьки, школа; а також мають значний духовно-виховний вплив на свідомість та поведінку дитини.

До того ж, для дітей організовуються різноманітні заходи спільно з бібліотеками, Будинками культури, Будинками дитячої творчості, громадськими організаціями. Учні можуть долучатись до участі в роботі гуртків, демонструвати свої таланти на концертах і виставках, ходити у спортивні секції. До колективних справ можна також додати трудові рейди, волонтерські збори, туристичні ігри, пошукові ігри на місцевості, аукціони знань та вікторини, естафети, турніри, літературні уроки, конкурси, інсценізації, організації свят.

Завдяки позакласній колективній роботі, в учнів формується ціннісне ставлення до своєї країни, суспільства, до інших людей, до праці, природи, мистецтва, до самих себе, своїх обов'язків, а також ціннісні орієнтації: особисті, сімейні, національні, загальнолюдські.

Слід виховувати в дітях такі якості, як доброта, щедрість, повага, впевненість в собі, критичне мислення, любов до природи, тварин, щирий патріотизм, уміння дружити. Це готуватиме учнів до дорослого життя в суспільстві, навчить позитивно ставитись до різних життєвих ситуацій, та критично сприймати, аналізувати всю доступну інформацію.

Отже, духовно-морально виховання є одним з провідних напрямків роботи в системі Нової української школи. Завдяки наполегливості та роботі у тристоронньому спілкуванні учнів, батьків та вчителів, діти мають товариські стосунки, вчать розуміти та підтримувати один одного, домовлятись, вирішувати конфліктні ситуації; а також вміють активно й дружно допомагати тим, хто потрапить в біду. Завдяки позакласній діяльності в учнів зростає інтерес до творчості, мистецтва, волонтерства, спорту, колективної роботи.

Список використаної літератури:

1. Бех І.Д. Виховання особистості: Сходження до духовності. Київ: Либідь, 2006. 272 с.
2. Богуш А.М. Дефініції «духовність» і «моральність» в аспекті національного виховання в Україні // Морально-духовний розвиток особистості в сучасних умовах: зб. наук. праць. Київ, 2000. Кн. 1. С 18-23.
3. Гончаренко С. Педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 375 с
4. Державний стандарт початкової освіти URL: <http://dano.dp.ua/attachments/article/303/Державний%20стандарт%20початкової%20освіти.pdf>
5. Нова українська школа: порадник для вчителя. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди». 2017. 206 с.
6. Сухомлинський В.О. Сто порад учителям // Вибрані твори в 5 т. Київ: Радянська школа, 1976. Т. 2. 670 с.
7. Філософія: підручник / Заїченко Г.А., Сагатовський В.М., Кальний І.І. та інші; за ред. Г.А. Заїченка. Київ: Вища школа, 1995. 430 с.
8. Яремчук С.В. Проблема духовності в процесі професійної підготовки майбутніх педагогів // Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка Національної АПН України / за ред. С.Д. Максименка. Київ, 2012. Т. XIV. Ч. 1. С. 397-404.
9. Ярмусь С. Досвід віри українця: вибрані твори / упоряд. А. Колодний. Київ: Світ знань, 2002. 512 с.